

**MEXIKÓ A XIX. SZÁZAD VÉGÉN:
A PAX PORFIRIANÁTÓL A FORRADALOMIG**

**MEXICO AT THE END OF THE 19TH CENTURY:
FROM THE PAX PORFIRIANA TO THE REVOLUTION**

NAGY MARCEL

Abstract: The article analyzes the main political processes in Mexico at the end of the 19th century and in the first decade of the 20th century, during the period known as the *porfiriato*. The article puts special emphasis on the political opposition of Porfirio Díaz, as well as the factors leading to the Mexican Revolution (1910).

Keywords: Porfirio Díaz, revolution, Mexico, liberalism, positivism

Kevés olyan korszak van Mexikó történetében, amivel annyit foglalkoztak és amiről annyit vitatkoztak volna a történészek, mint a Porfirio Díaz elnökségével fémjelzett harmincöt év (1877–1911). Díaz, aki a Habsburg Miksa-féle monarchikus kísérlet alatt (1864–1867) még katonatisztként harcolt a liberálisok oldalán a franciák ellen, 1877-ben egy olyan Mexikót vett át, ahol az 1810-es függetlenségi harcok kezdete óta folyamatosak voltak a fegyveres felkelések és konfliktusok, ami gazdaságilag is nehéz helyzetbe hozta az országot. Díaz és rendszere (*porfirizmus, porfiriato*) mindig is megosztotta a történészeket, akik a legkülönbözőbb jelzőkkel illették a diktatúrától kezdve a rendteremtésig. Az mindenesetre biztosan elmondható erről a 35 évről, hogy az instabil és háborúkkal terhelt XIX. század végére Díaz egy olyan rendszert hozott létre, amely a békét és a stabilitást jelentette Mexikó számára, de feláldozta a demokratikus játékszabályokat. A történetírás az adott kortól és az aktuális politikai helyzettől függően többféleképpen közelített a porfirizmushoz. Paul Garner szerint három fő irányzat alakult ki a mexikói történetírásban, amelyek kronológiailag jól elkülöníthetőek egymástól. A XIX. század végén és XX. század elején domináns és hivatalos történetírás elsősorban a porfirizmus szlogenjét (béke, rend és haladás) hangoztatta, a Díaz előtti instabilitásra utalva. José Yves Limantour (1854–1935), a kor egyik meghatározó gondolkodója és pénzügyminisztere, úgy vélte, hogy „Díaz tábornok minden kétséget kizáróan a modern Mexikó megalkotója. Azután a hetven év zűrzavar után, amely megelőzte kormányzását, a haladás egy olyan állapotába emelte az országot, amelyhez hasonló nem volt tapasztalható egyetlen latin-amerikai országban sem.”¹

¹ Idézi GARNER 2003.

A mexikói forradalom kirobbanása (1910) után, amely véget vetett a porfirizmusnak, az *antiporfirista* megközelítés vált uralkodóvá, ami főleg Díaz diktatórikus módszereit, az elnyomást és elitista politikáját kritizálta, illetve történetileg a liberális korszak és a forradalom közti hiátusként írta le a rezsimet. Ez a fajta megközelítés évtizedekre meghatározóvá vált, és csak az 1980-as évek *neoporfirista* történetírásával indult meg egy rehabilitációs irányzat.

Az egyesült-államokbeli újságíró, John Kenneth Turner, a forradalom előtt (1909) publikált *México bárbaro* (Barbár Mexikó) című művében egyenesen „szörnyetegként”, illetve a kor „legnagyobb bűnözőjeként”² jellemzi Díazt, aki szerinte „a legjelentősebb politikai vezető Mexikó hivatásos gyilkosai közül”.³ Mások, köztük Margarita Carbó, már 1988-ban úgy írták le Díaz kormányzását, mint egy olyan rendszert, amelyet a társadalom „szigorú ellenőrzése” jellemezett, és ahol a hatalmi ágak szétválasztása „teljességében hiányzott”.⁴ Az utóbbi két-három évtizedben azonban egy újfajta megközelítés alapján a porfirizmus és a forradalom kapcsolatában a kontinuitást emelik ki⁵ és nem a szakítást, ahogyan erre Garner is felhívja a figyelmet. Annyi biztosan megállapítható, hogy Porfirio Díaz az egyik legmegosztóbb személyiség Mexikó XIX–XX. századi történetében.

Ez a harmincöt év többféleképpen is szakaszolható, de társadalmi-politikai szempontból az 1892-es választások kétségtelenül korszakhatárt jelentettek. Porfirio Díaz több alkotmánymódosítást is végrehajtott annak érdekében, hogy nyolcszor választathassa meg magát elnöknek, ezért aztán a történész Francois Chevalier szerint „nem volt sem több, sem kevesebb, mint egy diktátor”.⁶

Elnökségének első szakaszában, ami nagyjából az 1890-es évtized elejéig tartott, Díaz egy erősen centralizált rendszert hozott létre, amelynek lényege a régiók közötti egyensúlykeresés volt, célja, hogy csökkentse a belső feszültségeket. Politikájában szakított elődeivel, elsősorban Sebastián Lerdo de Tejada (1823–1889) gyakorlatával, aki csak a liberális szövetségesekre támaszkodott, erősen antiklerikális volt és kizárta a politikából a Habsburg Miksát támogató konzervatívokat. Don Porfirio, ahogy a mexikói történetírás nevezi Díazt, ugyanakkor úgy jellemezte saját attitűdjét, hogy „a politikában nem szeretek és nem gyűlölök”.⁷ Tekintélyes politikusként, pragmatizmusa segítségével olyan rendszert tudott létrehozni, amelyben a legkülönbözőbb társadalmi csoportok támogatták, amíg biztosította az évtizedek óta áhított békét. Ennek a békének, amit *pax porfirianaként* ismerünk, azonban ára is volt: csak úgy működött, ha a különböző társadalmi csoportok távol tartották magukat a politikától. Ennek ellentételezéseként korábbi ellenfelei, valamint régi és új támogatói diplomáciai vagy az államok élén kormányzóí posztokat, esetleg földeket kaptak. Mindemellett Díaz nem idegenkedett attól sem, hogy a hatalommal való szembe-

² TURNER 2013.

³ TURNER 2013, VIII. fejezet.

⁴ CARBÓ–GILLY 1994 [1988], 75.

⁵ Például Fernando Orozco Linares művei.

⁶ CHEVALIER 2000 [1999], 512.

⁷ Idézi CARBÓ–GILLY 1994 [1988], 72.

szállást a hadsereg bevetésével torolja meg.⁸ A nehéz gazdasági helyzet kezelésére Díaz megnyitotta az ország kapuit a külföldi tőke előtt, és folytatva a liberális, sőt, a késő gyarmati hagyományokat, egy sor törvényt hozott az indián földek kisajátítása érdekében. Az 1880-as években a vasúthálózat fejlesztésével az északi régiók már közvetlenül tudtak kapcsolódni az észak-amerikai piacokhoz, nagy lökést adva ezen területek gazdaságának és egyben az építőiparnak is. Mexikó továbbra is agrárország maradt és Díaz politikájának köszönhetően az export erőteljes növekedést produkált. Ez a fejlődés azonban nem volt egyforma az ország különböző területein, így jelentős eltérések mutatkoztak vidék és vidék, valamint a városok és a vidék között.⁹

Az 1857 óta érvényben lévő alkotmány kizárta a hatalmon lévő elnök újraválasztását, de Díaz egy periódust kivéve (1880–1884, Manuel González volt az államfő) rendre elfoglalta az elnöki széket. 1890 májusában, az alkotmány 78. §-ának megreformálásával Díaz biztosította a hivatalban lévő elnök ismételt és korlátozások nélküli újraválasztását. Ebben a lépésben sok mexikói a diktatúra kiteljesedését látta és szerte az országban megalakultak az újraválasztást ellenző mozgalmak és csoportok. Bár az ezután következő valamivel több mint egy évtized egyértelműen a porfiriano konszolidációját hozta, egyben aktiválta is a tetszhalott ellenzékét, amelynek megjelenése sokáig inkább spontán megmozdulásokban mutatkozott meg, amire később visszatérünk.

Elnökségének második szakaszában Díaz szoros kapcsolatot épített ki az egyre nagyobb hatalomhoz jutó pozitivistákkal, akik arra törekedtek, hogy legitimálják Díazt és támogatták újraválasztását, mert benne látták a rend megőrzésének zálogát. Ez a csoport, akiket *científicos* (tudósok) néven ismer a történetírás, a mexikói valóságra próbálta átültetni társadalompolitikai elképzeléseit, Auguste Comte és Herbert Spencer pozitivistá eszméi alapján. A comte-i pozitívizmusról alapuló „szabadság, rend és haladás” jelszót úgy értelmezték, hogy Mexikóban a szabadság eszközével és a rend alapján jön majd el a haladás. A második és Díazt támogató generációjuk már történeti kontextusba helyezte Spencer eszméit, és a rendszer működésének logikája alapján azt vallották, hogy a rend jelenti az alapot, a haladás az eszközt, míg a szabadság egy meg nem határozható jövőben valósul meg. A rend megteremtéséhez békére van szükség, vallották. Egyik kiemelkedő ideológusuk, Justo Sierra (1848–1912) a XIX. századra jellemző állandó forradalmakban és felkelésekben látta Mexikó legnagyobb problémáját.¹⁰ Éppen ez a csoport volt az, amelyik 1892-ben, az újraválasztás évében megalapította a Liberális Uniót (*Unión Liberal*), ezzel a rezsim új alapjait is letéve. Az 1892-es választásokon Díaz hivatalosan az ő jelöltjük volt, és a szavazatok 99,87%-át szerezte meg. A Liberális Unió programjában, amelyet Justo Sierra fogalmazott meg, kitüntetett szerepet kapott Díaz rendszerének megőrzése, ami a békét és haladást jelentette Mexikó számára.¹¹

⁸ ÁVILA ESPINOSA 2010.

⁹ Bővebben lásd ÁVILA ESPINOSA 2010.

¹⁰ SIERRA 1991, 248.

¹¹ VELÁZQUEZ BECERRIL 2010, 12.

Bár a Liberális Unió egyértelműen Díaz mögött állt, mégis felvetettek egy sor alkotmánymódosítást, amelyek korlátozták volna az elnök hatalmát, és egyben arra is törekedtek, hogy növeljék az állami intézményrendszer befolyását a végrehajtó hatalommal szemben. Ezek a javaslatok 1893-ban elbuktak, majd 1903-ban újra előkerültek, de ekkori javaslataik már a pártok hatalmát növelték volna az agg elnökkel szemben.¹² A „tudósok” által felvázolt állam- és gazdaságirányítási rendszer a pozitívizmus eszméinek megfelelően a tudományosságon alapult, többek közt az oktatásban, az adórendszer és a hadsereg átalakításában.¹³ Mindenesetre Limantour rendbe tette az államháztartást, gyorsan csökkentve a külső adósságot, sőt a korszak végére a mexikói kincstár több éven keresztül pozitív eredménnyel tudott zárni. A történészek vitatkoznak azon, hogy mekkora is volt valójában a „tudósok” hatása Díazra, és idézik Limantour visszaemlékezéseit, amelyekben így írt erről: „A científicos csoportnak kezdetben kevés lehetősége volt, hogy kapcsolatba lépjen az Elnök úrral”, mert bár egyértelmű volt, hogy támogatja az államfőt, Díaz mégis bizonyos fenntartással kezelte tagjait, attól tartva, hogy kihasználják megnövekedett közéleti jelenlétüket és politikai sikereiket, és önálló politizálásba kezdenek.¹⁴ Másfelől Díaz kormányának jó néhány olyan tagja is a csoporthoz tartozott, akik olyan fontos tisztségeket vezettek, mint a pénzügyi (Limantour), a közoktatási (Justo Sierra) vagy a fejlesztési (Olegario Molina). Ramón Corral, Don Porfirio alelnöke is a „tudósok” közé tartozott, valamint más olyan vezetők is, akik helyi szinten töltöttek be fontos posztokat, például kormányzók vagy bankigazgatók voltak.

Létezett azonban ebben a rendszerben egy alapvető ellentmondás: míg egyfelől sikerült a gazdasági mutatókat jelentősen javítani, a fejlődés csak néhány kivételezett régióknak és társadalmi csoportnak kedvezett. Ezzel szemben a mexikói társadalom egy jelentős része tradicionális maradt abban az értelemben, hogy megrekedt a XIX. század eleji-közepi szinten. Francois-Xavier Guerra arra mutat rá a porfirizmusról szóló monográfiájában, hogy az akkori Mexikóban (is) élesen elkülönül egymástól az elit és az általa vágyott fejlődés elérésére kidolgozott modernizációs politika, valamint a hagyományos társadalom, amely továbbra is olyan közösségekben és társadalmi körülményekben élt, mint a XIX. század elején.¹⁵ A köztük lévő érdeklődési különbségek feszültségeket hordoztak magukban, amelyek az 1890-es évek végétől egyre nyilvánvalóbbá váltak, és főleg vidéken törtek felszínre felkelések és tiltakozások formájában, nem utolsósorban az ebben az évtizedben újra lendületet kapott dezamortizációs folyamat miatt, ami nemcsak az egyházi, hanem a közösségi földek, ingatlanok államosítására és értékesítésére is kiterjedt. Mások, mint Ávila Espinoza, a fentiek alapján a Mexikót megosztó „szakadékról” értekeznek.¹⁶

Mindazonáltal az 1890-es éveket még a gazdasági prosperitás évtizedeként írja le a történettudomány. A már említett államháztartási és infrastrukturális reformok

¹² GUERRA 1988, 403.

¹³ Bővebben lásd VELÁZQUEZ BECERRIL 2010, 12.

¹⁴ LIMANTOUR 2009.

¹⁵ GUERRA 1988, 332.

¹⁶ Vö. ÁVILA ESPINOSA 2010.

mellett az állam ösztönözte az ipari fejlesztéseket, így például Mexikó lett az egyetlen latin-amerikai ország (egészen a II. világháborúig), amely acéliparral is rendelkezett, de gyors fejlődést mutatott a kézmű- és feldolgozóiparban is.¹⁷ A kormányzati politikák középpontjában azonban a mezőgazdaság állt, és ami jelen esetben érdekes, hogy az agráriumban véghezvitt reformok többek közt rendelkeztek a parlagon hagyott földekről is (1883, 1885, 1896 és 1902). Ez súlyos következményekkel járhatott sok bennszülött közösség számára, hiszen az elsajátítás elkerüléséhez dokumentumokkal kellett igazolni a tulajdonjogot. Az indián (és egyházi) földek elbirtoklása már az alkirályság idején (főleg a XVIII. század végétől) is feszültségeket okozott, majd az 1850-es években folytatódott ez a tendencia, így a porfirizmus végére, egy évszázad után, a robbanás elkerülhetetlennek tűnt. Ugyanakkor ezek a törvények a föld hatalmas birtokokban történő koncentrációját is felgyorsították, valamint növelték a Díaz mellett álló nagybirtokosok befolyását.

Az állam a sokszor élethosszig szóló kinevezésekkel (és nem a választásokkal) nemcsak a teljes adminisztrációt felügyelte, hanem – a reformok révén – az oktatási rendszert is, melyben hangsúlyos szerepet kapott a liberális történelemszemlélet, kiemelve az (ekkor érvényben lévő) 1857-es alkotmány „szent és sérthetetlen” eszméit. Ez volt, Guerra szerint, a XIX. század második felének egyik legnagyobb ellentmondása, hiszen, ahogy írja, az alkotmány egyetlen alapelvét sem tisztelték az éppen hatalmon lévő elnökök és kormányok. „Az alkotmány semmilyen rendelkezését sem tartották be igazán, sem az állampolgárok alapjogait, sem a választás szabadságát, sem a sajtószabadságot, sem az államok függetlenségét...” – írja, majd hozzáteszi, hogy ez a tanárok és diákok számára nyilvánvaló különbség az oktatott anyag és a valóság között azzal a következménnyel járt, hogy közülük sokan váltak a rendszer kritikusaivá.¹⁸

A porfiriato harmadik korszakát, amely az 1890-es évektől az 1910-es forradalomig tartott, a történészek sokszor a fáradtság vagy kimerültség jelzővel határozzák meg, amikor az öregedő Díaz már nem volt képes fenntartani azokat az egyensúlyokat, melyekkel korábban politizált, és ettől kezdve – fenntartásai ellenére – egyre erőteljesebben támaszkodott a „tudósokra”.¹⁹ Mindemellett a korábbi évtizedekben kialakuló társadalmi feszültségek kezelésére elégtelennek bizonyult a pozitívista politika, amely a modernizációra fókuszált, de nem tudott mit kezdeni a hagyományos társadalommal sem. Ugyanakkor bizonyos ellentétek megjelentek a porfirizmuson belül is, annak köszönhetően, hogy a *status quó*jukat féltő régi liberálisok a „tudósok” növekvő befolyását voltak kénytelenek elfogadni, de a rendszernek egy ennél sokkal komolyabb problémát kellett (volna) megoldania: Díaz utódlását. Guerra (és mások) szerint a század utolsó éveiben ez volt a kulcsprobléma. A korabeli politikai élet két főszereplője pontosan ezt a törést jelentette meg.²⁰ A „tudósok” vezéralakjával, Limantourral szemben állt a régi liberális-porfirista Bernardo Reyes (1849–

¹⁷ KOROL–TANDETER 1999, 98.

¹⁸ GUERRA 1988, 329–339.

¹⁹ ÁVILA ESPINOSA 2010, 5–6.

²⁰ GUERRA 1988, 340.

1913), bár előbbi francia származása kizárta az utódjelöltek közül. Reyes sikeres kormányzóként (Nuevo León államban) és a hadsereg megreformálójaként sok támogatóval rendelkezett.²¹ Kétszer is indult az elnökválasztáson, 1904-ben és 1909-ben, de kevés sikerrel. Díaz, látva népszerűségét, amely ugyan nem jelent meg a választási eredményekben, mert azokat a hatalom manipulálta, eltávolította Reyeset az országból, és egy európai katonai missziót bízott rá, utódjaként pedig a tudósok csoportjának egyik tagját, Ramón Corralt nevezte meg.

Az agg elnök bezárkózása, a „tudósok” hatalmának megkövesedése és a társadalmi feszültségek 1908-ra kiegészültek a gazdasági világválság hatásaival. Ezek legfontosabb következménye a külföldi beruházások elmaradása és a mexikói termékek piacának szűkülése volt. Ugyanebben az évben Díaz interjút adott az egyesült-államokbeli újságírónak, James Creelmannek, amelyben kifejtette, hogy kész átadni hatalmát a választások (1910) után: „Szilárd elhatározásom, hogy lemondjak a hatalomról amint lejár a mandátumom és betöltöm a 80. évet, anélkül, hogy figyelembe venném, mit gondolnak barátaim és támogatóim, és az elnökséghez sem kívánok visszatérni”²² – mondta, hozzátéve, hogy szívesen támogatná utódja politikáját. Ennek ellenére, és már a szokásos módon, 98% fölötti támogatottsággal választotta magát újra. Volt azonban ennek az interjúnak egy másik mondata, ami reményt adott, mégpedig az, hogy a soron következő választásokat már egy plurális rendszer keretein belül rendezik meg. Az elnök ezzel kapcsolatban így fogalmazott: „Ha feltűnne a Köztársaságban egy ellenzéki párt, áldásként tekintenék rá és nem valami rosszként, és ha az a párt hatalomhoz jutna, nem azért, hogy robbantson, hanem hogy vezessen, én elfogadnám és támogatnám, tanácsokkal látnám el és átadnám magam egy teljesen demokratikus új Kormány boldog ünneplésének.”²³ Arról sok politikai szereplő meg volt győződve, hogy Díaz szavait nem kell komolyan venni, de ettől függetlenül 1908-ban és 1909-ben sorra alakultak a pártok, alapvetően két fő irány mentén: az újraválasztást támogatók (*Partido Democrático* – Demokratikus Párt) és annak ellenzői (*Partido Nacional Antireeleccionista* – Újraválasztás-ellenes Nemzeti Párt).²⁴ A radikális liberalizmusból kinövő anarchisták (és anarchoszindikalisták) a forradalomig nem tudták megszólítani a tömegeket, talán a porfirizmus végén még túlzónak ható felvetéseik miatt.

Ami a Díaz-ellenes ellenzéket illeti, már régóta várt egy olyan lehetőségre, amely alkalmat kínált arra, hogy színre lépjen, hiszen a porfirizmus sikeresen (és sokszor erőszak alkalmazásával) akadályozta meg, hogy a politika polarizálódjon. Még 1892-ben, amikor Díazék módosították az alkotmányt, hogy az elnököt újraválasztassák, a liberális ellenzéki sajtó, olyan lapok, mint az *El Monitor Republicano* vagy a *República Mexicana* egy lehetséges diktatúra veszélyeire hívta fel a figyelmet és élesen szembehelyezkedett az újraválasztással. Egy szerkesztőségi cikkben az utóbbi lap 1893-ban arra hívta fel a figyelmet, hogy Díaz épp az újraválasztás elutasításának

²¹ HERNÁNDEZ CHÁVEZ 2000, 289.

²² CONTRERAS-TAMAYO 1990, 264.

²³ Uo. 265.

²⁴ GONZÁLEZ 2000, 693–694.

jelszavával került hatalomra 1877-ben, hozzátéve, hogy „tegnap még felkelt egy kormány ellen, mert zsarnokinak ítélte, ma megbünteti azt, aki fel meri emelni a szavát, hogy azt kérje, amit a törvény biztosít neki”.²⁵ Ugyanakkor ezek a mozgalmak vagy protopártok csak szűk köröket tudtak ekkor még elérni és tehetetlenek voltak az államgépezettel és a szubvencionált sajtóval szemben. Bár hatása korlátozott volt a következő évtizedekben, a liberális sajtó mégis fontos szerepet töltött be, ahogyan erre Jean-Pierre Bastian mutat rá. Szerinte a sajtó, a szabadkőműves páholyok és a protestáns önszegélyező egyletek együtt, de külön-külön is „szellemi körökként” (*sociedades de ideas*) funkcionáltak a porfirizmus harmincöt éve alatt, és lassan kineveltek egy olyan generációt, amely a modern európai demokratikus gondolatokat követte. Bastian szerint ezekhez a csoportokhoz a legszélesebb társadalmi rétegek is kapcsolódni tudtak, demokratikus alapot adva tevékenységükhöz, szemben azzal a klientalista modellel, melyet kormányzati szinten tapasztaltak. Bár a porfirizmus egyik szlogenjének (*poca política y mucha administración* – kevés politika és sok adminisztráció) megfelelően a napi politikában nem jelenhettek meg, mégis alkalmat találtak arra, hogy például Benito Juárez (1806–1872), a mexikói liberalizmus legnagyobb alakja, és akit még Díaz is elődjeként ismert el, halálának évfordulóján felhívják a figyelmet az alapvető jogokra, melyeket a be nem tartott alkotmány elvileg biztosított.

1901-ben, San Luis Potosí-ban összeült a Liberális Kongresszus, amelyen több mint ötven ilyen „szellemi kör” vett részt, hogy megvitassák a demokráciával, alkotmánnyal, liberalizmussal kapcsolatos gondolataikat. Ez tekinthető az első pártkezdeménynek, amely koordinációs feladatokat is magára vállalt. A kormány válaszul zaklatta vagy akár le is tartóztatta a társaságok tagjait, ami ahhoz vezetett, hogy kétfajta irány erősödött meg: az anarchista, amely a rendszerrel szembeni kemény fellépést hangoztatta és a demokratikus, amely a hagyományos politikai megoldásokat kereső vonalat követte.²⁶

Sok ellenzéki liberális az emigrációt választotta, és 1904-ben az Amerikai Egyesült Államokban megalapították a Mexikói Liberális Pártot, amely antiklerikális volt, ellenzte Díaz újraválasztását, a népoktatást tekintette a legjobb fegyverének és széles társadalmi csoportokhoz kívánt eljutni.²⁷ 1906-os programjukban már azt vetítették előre, hogy „a liberális nép, amely megdönti majd a diktatúrát, kormányt fog választani”.²⁸ A program egyik aláírója az a Ricardo Flores Magón (1874–1922), aki újságíróként már a századforduló óta élesen támadta Díaz „diktatórikus, abszolút és autokrata” rendszerét.²⁹ Flores Magón az 1910-es forradalom egyik nagy anarchoszindikalista alakja, aki nemcsak annak kitörését készítette elő, hanem a későbbi, 1917-es alkotmány olyan paragrafusainak az eszmeiségét is megalapozta, mint a máig hivatkozási pontként emlegetett 123. cikkely, amely a dolgozók jogait fekteti le.

²⁵ Boletín (República Mexicana, 4 de febrero de 1893), MORENO 1982, 385.

²⁶ BASTIAN 1991, 405–413.

²⁷ GUERRA 1988, 339.

²⁸ Programa del Partido Liberal Mexicano, CONTRERAS–TAMAYO 1990, 246.

²⁹ FLORES MAGÓN 1900, 1.

Az ellenzék legerősebb pártja azonban a feljebb már említett Újra választás-ellenes Nemzeti Párt volt, Francisco I. Madero (1873–1913) vezetésével, aki korábban támogatta a liberálisokat, de Flores Magónnal való nézetkülönbségei miatt aztán szakított velük. 1908-ban a *Sucesión presidencial en 1910* (Az 1910-es elnöki utódlás) című könyvében élesen támadta Díaz rendszerét, de ekkor még hitt a békés átmenetben. Madero annyiban különbözött a liberálisoktól, hogy nem magát a liberalizmust tekintette céljának, hanem a demokráciát, és ezzel egységesíteni tudta Díaz újra választásának ellenzőit, a katolikusoktól kezdve a liberálisokon át a munkásokig.³⁰ Ez adta pártja erejét, amely az 1910-es választásokon őt indította elnökjelöltként a „nem az újra választásra, szavazati jogot” szlogenrel. A választások előtt a párt úgy vélte, hogy Mexikó történetének „egyik legünnepelesebb pillanata közeleg”, amelyben száz évvel a függetlenség után eldől a nemzet jövője.³¹ Díaz, látva Madero népszerűségét a júniusi és júliusi választások előtt pár héttel bebörtönöztette San Luisban, és a szokásos módon, a szavazatok 98,9%-ával újra elnöknek érezhette magát. Madero azonban Texasba szökött, és kiadta az úgynevezett *Plan de San Luis Potosí* (San Luis Potosí-i Terv), amelyben kijelentette, hogy semmisnek tekinti a választások eredményeit, nem ismeri el Díazt elnökként, és arra szólította fel a mexikóiakat, hogy november 20-án, délután 6-kor, „fegyveresen keljenek fel a Köztársaság minden településén” a kormány ellen.³² Ezzel gyakorlatilag elindította a forradalmat és egy tíz évig tartó polgárháborút. Díaz 1911 márciusában lemondott, majd novemberben az 1916-ig tartó periódusra Maderót választották elnökké, akit azonban egy államcsíny után 1913-ban kivégeztek.

Díaz rendszere logikus, bár nem törvényszerű következménye volt a mexikói XIX. század instabil, fegyveres konfliktusokkal és a gazdaság megtorpanásával terhelt első hét évtizedének, de sikerei ellenére nem tudott választ adni egy sor társadalmi problémára. Másfelől azzal, ahogy harmincöt évig a politikai játékszabályok keretein túli eszközökkel maradt hatalmon, súlyos károkat okozott az 1860-as években kialakulni látszó demokratikus berendezkedésben. Ezért megosztó személyiség a mai napig, amit ékezen bizonyít az a tény, hogy földi maradványai 1915-ös párizsi halála óta sem kerültek vissza Mexikóba.

BIBLIOGRÁFIA

ÁVILA ESPINOSA 2010

ÁVILA ESPINOSA, Felipe Arturo: Porfirio Díaz y la modernización porfirista. *Encuentros Latinoamericanos* 4/10–11. 2010. <https://goo.gl/TwCsdB> (2018. 09. 25.)

BASTIAN 1991

BASTIAN, Jean-Pierre: Una geografía política de la oposición al porfirismo. De las sociedades de ideas al origen de la revolución de 1910. In: *Cincuenta años de*

³⁰ GUERRA 1988, 341.

³¹ Manifiesto a la nación, CONTRERAS–TAMAYO 1990, 285.

³² Plan de San Luis Potosí, CONTRERAS–TAMAYO 1990, 327.

- historia en México*. Vol. 2. Eds. HERNÁNDEZ CHÁVEZ, Alicia–MIÑO GRIJALVA, Manuel. México, El Colegio de México, 1991, 405–413.
- CARBÓ– GILLY 1994 [1988]
 CARBÓ, Margarita–GILLY, Adolfo: *Oligarquía y Revolución (1876–1910)*. México, Alianza, 1994 [1988].
- CHEVALIER 2000 [1999]
 CHEVALIER, François: *América Latina. De la Independencia a nuestros días*. México, FCE, 2000 [1999].
- CONTRERAS–TAMAYO 1990
 CONTRERAS, Mario–TAMAYO, Jesús: *Antología. México en el siglo XX, 1900–1913*. México, UNAM, 1990.
- FLORES MAGÓN 1900
 FLORES MAGÓN, Ricardo: Prensa y estado. *Regeneración*, 1900. szeptember 7., 1.
- GARNER 2003
 GARNER, Paul: Porfirio Díaz. ¿Héroe o villano? *Revista Convivio* (Septiembre 2003). <http://goo.gl/XWgg7f> (2015. 08. 31.)
- GONZÁLEZ 2000
 GONZÁLEZ, Luis: El liberalismo triunfante. In: *Historia general de México*. México, El Colegio de México, 2000, 693–694.
- GUERRA 1988
 GUERRA, François-Xavier: *México. Del antiguo régimen a la revolución*. Vol. 2. México, FCE, 1988.
- HERNÁNDEZ CHÁVEZ 2000
 HERNÁNDEZ CHÁVEZ, Alicia : *México. Breve historia contemporánea*. México, FCE, 2000.
- KOROL–TANDETER 1999
 KOROL, Juan Carlos–TANDETER, Enrique: *Historia económica de América Latina. Problemas y procesos*. México, FCE, 1999.
- LIMANTOUR 2009
 LIMANTOUR, José Yves: *Apuntes de mi vida pública (1892–1911)*. Capítulo 6. Primera edición cibernética, octubre del 2009, Biblioteca Virtual Antorcha. <http://goo.gl/PTJdW2> (2015. 08. 15.)
- MORENO 1982
 MORENO, Daniel: *Las ideas políticas y los partidos en México. Historia documental*. México, Pax, 1982.
- SIERRA 1991
 SIERRA, Justo: *Periodismo político*. México, UNAM, 1991.

TURNER 2013

TURNER, John Kenneth: *México bárbaro*. Capítulo VXII. México, ePubLibre, 2013 (Ebook).

VELÁZQUEZ BECERRIL 2010

VELÁZQUEZ BECERRIL, César Arturo: Intelectuales y poder en el porfiriato. Una aproximación al grupo de los científicos, 1892–1911. *Fuentes Humanísticas* 41. 2010, 7–23.